

Հայաստանի կենսաբ. հանդես, 1(64), 2012

ԱԿՆԱՐԿ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԵՆԴՐՈՖԼՈՐԱՅԻ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կ.Վ. ԲԱԼԱՅԱՆ

Արցախի Պետական համալսարան, կենսաբանության ամբիոն
balajankarin@rambler.ru

Ներկայացվում է ԼՂՀ դենդրոֆլորայի կազմը և վերլուծությունը: Նշվում է ուսումնասիրվող տարածքում հայտնաբերված 100 տեսակ ծառաթփային բույսերի ցուցակը, ինչպես նաև նրանց տարածվածությունը և էկոլոգիան:

Դենդրոֆլորա - բազմազանություն - հազվագյուտ տեսակներ

Представлен и проанализирован состав дендрофлоры НКР. Приведен список 100 видов деревьев и кустарников, обнаруженных на исследуемой территории, а также их распространение и экология.

Дендрофлора – разнообразие – редкие виды

The variety of dendroflora of The Republic of Nagorno Karabakh is presented and analyzed in this work. The list of 100 species of trees and bushes revealed in the territory, is presented along with the study of their distribution and ecology.

Dendroflora – diversity – rare species

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության (ԼՂՀ) տարածքը զբաղեցնում է Փոքր Կովկասի հարավ-արևելյան հատվածը՝ ընդգրկելով Մոսկվի ու Ղարաբաղի լեռնաշղթաները և Կուր-Արաքսյան դաշտավայրի արևմտյան մաս հանդիսացող Միլի-Ղարաբաղյան հարթավայրի ծայր արևմուտքը: ԼՂՀ տարածքը գտնվում է հյուսիսային լայնության 39°23'50" և 40°33'48" և արևելյան երկայնության 46°17'15" և 47°21'20" միջև [1]:

Լինելով լեռնային երկիր և ունենալով լանդշաֆտների վերընթաց գոտիականություն՝ ԼՂՀ-ն բնորոշվում է բուսական համակեցությունների և բուսատեսակների արտահայտված բազմազանությամբ: ԼՂՀ բուսական ծածկությունը առանձնապես մեծ է անտառների դերը, որոնք կազմում են հանրապետության ընդհանուր տարածքի շուրջ 24,7%-ը: Լեռնային Ղարաբաղում առավել անտառածածկ են Մարտակերտի (91 հազ. հա), Քաշաթաղի (71 հազ. հա), Քարվաճառի (32 հազ. հա), Հաղրուքի շրջանները (26 հազ. հա): ԼՂՀ անտառներն աչքի են ընկնում իրենց բարդ կառուցվածքով և կենսաձևերի վիթխարի բազմազանությամբ, որտեղ գերիշխում են ծառաթփատեսակները:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ առ այսօր չկան վերջնագրված տվյալներ ԼՂՀ տարածքում բարձրակարգ բույսերի, մասնավորապես ծառաթփային տեսակների կազմի և տարածվածության վերաբերյալ, սույն աշխատանքի նպատակն է ներկայացնել ԼՂՀ դենդրոֆլորայի բազմազանությունը: ԼՂՀ անտառների ծառաթփաբույսերի տեսակային կազմի վերլուծության համար առաջին հերթին հիմք են հանդիսացել բուսանմուշների անձնական հավաքները, որոնք հանձնվել են ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի բարձրակարգ բույսերի կարգաբանության բաժնի հերբարիումային ֆոնդ, ինչպես նաև օգտագործվել են հերբարիումում պահպանվող տվյալները և գրական աղբյուրները [3, 4, 5]:

Նյութ և մեթոդ: Աշխատանքում ամփոփված են 2008-2010 թվականների ընթացքում մեր կողմից իրականացված գիտական հետազոտությունների արդյունքները: Ուսումնասիրությունները կատարվել են երթուղային (երթուղիներ ԼՂՀ տարբեր շրջաններ), գիտական գույքագրման, հերքարիումային նյութի հավաքման, որոշման, քարտեզագրման և երկրաբուսաբանությունում համընդհանուր ճանաչում գտած քանաքական ու համեմատական մեթոդներով:

Արդյունքներ և քննարկում: Ըստ մեր ուսումնասիրությունների արդյունքների ԼՂՀ դենդրոֆլորան ընդգրկում է 100 տեսակի ծառեր, թփեր, կիսաթփեր և լիաններ, որոնք պատկանում են 52 ցեղերի և 27 ընտանիքների:

Խոշոր կարգաբանական խմբերը ներկայացված են հետևյալ հարաբերակցությամբ՝ մերկասերմեր - 7 տեսակ, ծածկասերմեր - 93 տեսակ (աղ. 1, 2):

Աղյուսակ 1. ԼՂՀ դենդրոֆլորայում ընդգրկված ընտանիքների սպեկտրը

Ընտանիքի անվանումը	Տեսակների թիվը
Rosaceae	36
Caprifoliaceae	6
Corylaceae	5
Cupressaceae	5
Fagaceae	4
Oleaceae	4
Rhamnaceae	4
Aceraceae	3
Anacardiaceae	3
Cornaceae	3
Fabaceae	3
Salicaceae	3
Ulmaceae	3
Berberidaceae	2
Celastraceae	2
Elaeagnaceae	2
Tiliaceae	2
Araliaceae	1
Celtidaceae	1
Ephedraceae	1
Hydrangeaceae	1
Juglandaceae	1
Platanaceae	1
Punicaceae	1
Tamaricaceae	1
Taxaceae	1
Vitaceae	1

Վերը նշվածից երևում է, որ տեսակների բազմազանությամբ աչքի է ընկնում Վարդագգիների (Rosaceae) ընտանիքը, ինչը պայմանավորված է ներկայացուցիչների լայն էկոլոգիական ամպլիտուդով:

Rubus, Rosa ցեղերի գերակշռությունը պայմանավորված է տեսակների աճելավայրերի պայմանների առավել բազմազանությամբ:

ԼՂՀ դենդրոֆլորայի կենսաձևերը ներկայացված են հետևյալ հարաբերակցությամբ (աղ. 3):

ԼՂՀ դենդրոֆլորայի բաշխվածությունն ըստ վարչական շրջանների կրում է անհավասարաչափ բնույթ: Տեսակների առավել հագեցվածությամբ աչքի են ընկնում Մարտակերտի, Քաշաթաղի, Քարվաճառի, Հաղբուրթի շրջանները, ինչը պայմանավորված է նշված վարչական շրջանների անտառապատվածությամբ: Տեսակներն անհամեմատ սակավաթիվ են Մարտունու շրջանում, որը մյուս վարչական շրջանների համեմատությամբ հարթավայրային է:

Աղյուսակ 2. ԼՂՀ դենտրոֆլորայում ընդգրկված ցեղերի հարաբերակցությունը

Ցեղերի անվանումը	Տեսակների թիվը
<i>Rubus</i>	10
<i>Rosa</i>	6
<i>Juniperus</i>	5
<i>Crataegus</i>	4
<i>Acer</i>	3
<i>Carpinus</i>	3
<i>Cerasus</i>	3
<i>Cotoneaster</i>	3
<i>Lonicera</i>	3
<i>Salix</i>	3
<i>Sorbus</i>	3
<i>Berberis</i>	2
<i>Corylus</i>	2
<i>Euonymus</i>	2
<i>Fraxinus</i>	2
<i>Prunus</i>	2
<i>Pyrus</i>	2
<i>Quercus</i>	2
<i>Rhamnus</i>	2
<i>Swida</i>	2
<i>Tilia</i>	2
<i>Viburnum</i>	2
<i>Ulmus</i>	2
<i>Astragalus</i>	1
<i>Castanea</i>	1
<i>Celtis</i>	1
<i>Colutea</i>	1
<i>Cornus</i>	1
<i>Cotinus</i>	1
<i>Elaeagnus</i>	1
<i>Ephedra</i>	1
<i>Fagus</i>	1
<i>Frangula</i>	1
<i>Genista</i>	1
<i>Hedera</i>	1
<i>Hippophae</i>	1
<i>Jasminum</i>	1
<i>Juglans</i>	1
<i>Ligustrum</i>	1
<i>Malus</i>	1
<i>Mespilus</i>	1
<i>Paliurus</i>	1
<i>Philadelphus</i>	1
<i>Pistacia</i>	1
<i>Platanus</i>	1
<i>Punica</i>	1
<i>Tamarix</i>	1
<i>Taxus</i>	1
<i>Rhus</i>	1
<i>Sambucus</i>	1
<i>Spiraea</i>	1
<i>Vitis</i>	1
<i>Zelkova</i>	1

Աղյուսակ 3. ԼՂՀ դենդրոֆլորայի կենսաձևերի սպեկտրը

Կենսաձևի անվանումը	Տեսակների թիվը
Ծառեր	52
Թփեր	36
Կիսաթփեր	10
Լիաններ	2

Մեր ուսումնասիրությունների արդյունքում պարզվել է, որ հանրապետության տարածքում գերակշռող լայնատերև անտառների կազմում գերիշխող տեսակներն են՝ կովկասյան բոխին (*Carpinus caucasica*), արևելյան հաճարենին (*Fagus orientalis*), վրացական և խոշորատեղ կաղնիները (*Quercus iberica*, *Q. macranthera*), որոնք համապատասխանաբար զբաղեցնում են՝ բոխուտներ - 87,42 հազ. հա (31%), հաճարկուտներ - 84,6 հազ. հա (30%), կաղնուտներ - 81,78 հազ. հա (29%): Այլ ծառատեսակներով զբաղեցված անտառապատ տարածքը կազմում է 28,2 հազ. հա (10%): Որպես ուղեկցող ծառատեսակներ հանդես են գալիս՝ թխկի դաշտայինը (*Acer campestre*), բոխի արևելյանը (*C. orientalis*) կամ դաժին (մեզ մոտ՝ ջղանե), լորենի կովկասյանը (*Tilia caucasica*), հացենի սովորականը (*Fraxinus excelsior*), ճապկի հարավայինը (*Cornus australis*) և այլն: Գետահովիտների երկարությամբ տարածված են ուռենիները (*Salix alba*, *S. caprea*, *S. excelsa*): ԼՂՀ տարածքում չիլխանի (*Hippophae rhamnoides*) ծառուտներ հանդիպում են միայն Մարտակերտի շրջանում՝ Թարթառ գետի հովիտներում:

ԼՂՀ դենդրոֆլորան ընդգրկում է սակավաթիվ ասեղնատերևավորներ, որոնք պատկանում են կենի (*Taxus*), գիհի (*Juniperus*) ցեղերին: Շուշիի, Քաշաթաղի շրջաններում չոր, քարքարոտ լեռնալանջերին գիհին առաջացնում է համատարած մացառուտներ՝ գիհուտներ, որոնք ունեն հակաէրոզիոն նշանակություն: Ֆիլոգենետիկական տեսակետից կարևոր նշանակություն ունի երկհասկիկային էֆեդրան (*Ephedra distachya*), որը հանդիպում է Ասկերանի շրջանի ստորին լեռնային գոտում՝ չոր, քարքարոտ լեռնալանջերին:

ԼՂՀ դենդրոֆլորայի կազմում առկա են հազվագյուտ տեսակներ: Դրանցից են՝ արջատիլենին (*Corylus colurna*), կենի հատապտղայինը (*Taxus baccata*), շագանակենի սովորականը (*Castanea sativa*), չիլխան դժնիկանմանը, բոնչի սովորականը (*Viburnum opulus*), դրախտածառ սովորականը (*Cotinus coggygria*), որոնցից Հայաստանի Կարմիր գրքում գրանցված են արջատիլենի, կենի հատապտղային, շագանակենի սովորական տեսակները [2]:

ՀՀ ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի գիտաշխատող, սզնիների մասնագետ՝ Մ. Սարգսյանի կողմից որոշվել է ԼՂՀ ֆլորայի համար նոր տեսակ՝ Սզնի Զանգեզուրի - *Crataegus zangezura* Pojark. (НКР, Аскеранский р-н, окр. села Норатюх, редколес, 750 м над ур. моря, 10.10.2010г., собр. К. Балаян, опр. М. Саркисян, ERE 179385.

ԼՂՀ դենդրոֆլորայի վիճակը կարելի է գնահատել բավարար: Դենդրոֆլորային սպառնացող վտանգներն են՝ անտառային հրդեհները, մարդու տնտեսական գործունեությունը, կլիմայի փոփոխությունը, ներմուծված տեսակների ազդեցությունը: Վերջիններիս կանխարգելման կամ բացասական ազդեցության նվազեցման նպատակով անհրաժեշտ է կանխել կամայական հատումները, պահպանել հրդեհային անվտանգության կանոնները, հսկել սանիտարական վիճակը, իրականացնել անտառօգտագործման և անտառային պաշարների պահպանման արդյունավետ եղանակներ:

ԼՂՀ դենդրոֆլորայի կենսաձևերը ներկայացված են հետևյալ հարաբերակցությամբ՝ ծառեր - 52 տեսակ, թփեր - 36 տեսակ, կիսաթփեր - 10 տեսակ, լիաններ - 2 տեսակ: Նշված տեսակները խոշոր կարգաբանական խմբերում կենտրոնացված են հետևյալ կերպ՝ Մերկասերմեր - 7 տեսակ, Ծածկասերմեր - 93 տեսակ: Ծառաթփաբույսերի կարգաբանական կազմի վերլուծությունը վկայում է, որ ընտանիքների սպեկտրում առաջատար դիրք է գրավում Վարդազգիների ընտանիքը (11 ցեղ, 36 տեսակ), իսկ ցեղերի սպեկտրում՝ մոշենին և մասրենին:

Աղյուսակ 4. ԼՂՀ դենդրոֆլորայի բազմազանությունը, տարածվածությունը և էկոլոգիան

	Տեսակների անվանումն ըստ ընտանիքների (հայերեն, լատիներեն)	Կենսաձևը*	Տարածվածությունն ըստ ԼՂՀ շրջանների	Էկոլոգիան
Աղտորագգիններ - Anacardiaceae				
1	Աղտորդաբաղային (սովորական) - <i>Rhus coriaria</i> L.	Թտ	Ասկերան, Մարտակերտ	չոր, քարքարոտ թեքություններ
2	Դրախտաձև սովորական - <i>Cotinus coggygria</i> Scop.	Ծ/թ/տ	Քարվաճառ, Շուշի	չոր, քարքարոտ թեքություններ
3	Պիստակենի բթատերև - <i>Pistacia mutica</i> Fisch. et C. A. Mey.	Ծտ	Ասկերան, Մարտակերտ, Մարտունի	արիդային նոսրանտառներ
Արալիագգիններ - Araliaceae				
4	Բադեղ սովորական - <i>Hedera helix</i> L.	Լմ	Քարվաճառ, Ասկերան	անտառներ
Բակլագգիններ - Fabaceae				
5	Գազ մանրագլխիկ - <i>Astragalus microcephalus</i> Willd.	Թտ	Շուշի, Ասկերան, Մարտունի	չոր, քարքարոտ թեքություններ
6	Դեղնածաղիկ անդրկովկասյան - <i>Genista transcaucasica</i> Schischk.	Թտ	Հաղրուք, Ասկերան, Շուշի	լեռնալանջեր, թփուտներ
7	Պայթակենի կիլիկյան - <i>Colutea cilicica</i> Boiss. et Bal.	Թտ	Շուշի, Ասկերան, Հաղրուք	չոր, քարքարոտ լեռնալանջեր
Դժնիկագգիններ - Rhamnaceae				
8	Բեկտենի լաստենատերև - <i>Frangula alnus</i> Mill.	Ծ/թ/տ	Շուշի, Քաշաթաղ	անտառներ
9	Դժնիկ լուծողական - <i>Rhamnus cathartica</i> L.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	անտառներ, թփուտներ
10	Դժնիկ Պալլասի - <i>Rhamnus pallasii</i> Fisch. et Mey. C. A. Mey.	Թտ	բոլոր շրջաններում	չոր, քարքարոտ լեռնալանջեր
11	Ցափի փշոտ - <i>Paliurus spina-christi</i> Mill.	Թտ	բոլոր շրջաններում	չոր, քարքարոտ լեռնալանջեր
Դրախտավարդագգիններ - Hydrangeaceae				
12	Սրնգենի կովկասյան - <i>Philadelphus caucasicus</i> Kochne	Թտ	Ասկերան, Շուշի, Մարտակերտ	անտառեզրեր, թփուտներ
Հնկուզագգիններ - Juglandaceae				
13	Հնկուզենի սովորական - <i>Juglans regia</i> L.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	կաղնեբխային անտառներ, գետատահովիտներ, կիրճեր
Թխկագգիններ - Aceraceae				
14	Թխկի դաշտային - <i>Acer campestre</i> L.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	կաղնեբխային անտառներ
15	Թխկի վրացական - <i>Acer ibericum</i> M. Bieb.	Ծտ	Հաղրուք, Ասկերան, Շուշի	չոր թեքություններ, նոսրանտառներ
16	Թխկի հիբրկանյան - <i>Acer hyrcanum</i> Fisch. et C. A. Mey.	Ծտ	Հաղրուք, Մարտակերտ	անտառներ
Թեղագգիններ - Ulmaceae				
17	Թեղի բոխատերև - <i>Ulmus carpinifolia</i> Rupp. ex Suckow	Ծտ	Հաղրուք, Ասկերան, Մարտունի, Շուշի	կաղնեբխային անտառներ
18	Թեղի տերևառատ - <i>Ulmus foliacea</i> Gilib.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	գետահովտային անտառներ
19	Ձեկվա բոխատերև - <i>Zelkova carpinifolia</i> /Pall./ K. Koch.	Ծտ	Հաղրուք, Ասկերան	կաղնեբխային անտառներ
Իլենագգիններ - Celastraceae				
20	Իլենի եվրոպական - <i>Euonymus europea</i> L.	Թտ	բոլոր շրջաններում	կաղնու, բոխու, հաճաբենու ենթանտառ
21	Իլենի լայնատերև - <i>Euonymus latifolia</i> /Z./ Mill.	Թտ	Շուշի, Հաղրուք, Քաշաթաղ	կաղնու, բոխու, հաճաբենու ենթանտառ

Լորենազգիներ - Tiliaceae				
22	Լորենի կովկասյան - <i>Tilia caucasica</i> Rupr.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	կաղնու, բոխու, հաճարենու ենթատառ
23	Լորենի մանրատերև - <i>Tilia cordata</i> Mill.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	անտառների վերին սահմաններ
Լեռնաչամիչազգիներ - Ephedraceae				
24	Էֆեդրա երկհասկավոր - <i>Ephedra distachya</i> L.	Թմ	Ասկերան, Մարտունի	չոր, քարքարոտ լանջեր
Խաղողազգիներ - Vitaceae				
25	Խաղող անտառային - <i>Vitis sylvestris</i> C.C. Gmel.	Լտ	բոլոր շրջաններում	անտառներ
Շորենազգիներ - Berberidaceae				
26	Շորենի վրացական - <i>Berberis iberica</i> Steven et Fisch.	Թտ	բոլոր շրջաններում	անտառեզրեր, թփուտներ
27	Շորենի սովորական - <i>Berberis vulgaris</i> L.	Թտ	Շուշի, Քաղվաճառ, Քաշաթաղ	անտառների վերին սահմաններ
Կարմրանազգիներ - Tamaricaceae				
28	Կարմրան Հոհենակերի - <i>Tamarix hohenackeri</i> Bunge	Թտ	Քաշաթաղ, Մարտակերտ	գետահովիտներ, աղուտներ
Կենազգիներ - Taxaceae				
29	Կենի հատապտղային, կարմրածառ - <i>Taxus baccata</i> L.	Ծմ	Մարտակերտ, Շուշի, Ասկերան	կաղնեբոխային, հաճարաբոխային անտառներ
Հաճարազգիներ - Fagaceae				
30	Հաճարենի արևելյան - <i>Fagus orientalis</i> Lipsky.	Ծտ	Մարտակերտ	կաղնու անտառներ
31	Շագանակենի սովորական - <i>Castanea sativa</i> Mill.	Ծտ	Ասկերան, Մարտունի	լեռնալանջեր
32	Կաղնի վրացական - <i>Quercus iberica</i> Steven	Ծտ	բոլոր շրջաններում	հաճարենու և բոխու անտառներ
33	Կաղնի խոշորատեղ - <i>Quercus macranthera</i> Fisch. et C. A. Mey. et Hohen	Ծտ	բոլոր շրջաններում	հաճարենու և բոխու անտառներ
Հոնազգիներ - Cornaceae				
34	Հոնի սովորական - <i>Cornus mas</i> L.	Ծ/թ/տ	բոլոր շրջաններում	անտառներ
35	Ճապկի հարավային - <i>Swida australis</i> Pojark.	Ծ/թ/տ	բոլոր շրջաններում	անտառներ, թփուտներ
36	Ճապկի վրացական - <i>Swida iberica</i> Pojark. ex Grossh.	Ծ/թ/տ	բոլոր շրջաններում	նոսրանտառներ, անտառեզրեր
Չիթենազգիներ - Oleaceae				
37	Հացենի սովորական - <i>Fraxinus excelsior</i> L.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	անտառներ
38	Հացենի սրապտուղ - <i>Fraxinus oxycarpa</i> Willd.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	անտառներ
39	Հասմիկ թփային - <i>Jasminum fruticans</i> L.	Թտ	Ասկերան, Շուշի	քարքարոտ լանջեր
40	Կիպրոս սովորական - <i>Ligustrum vulgare</i> L.	Թտ	Շուշի, Մարտակերտ, Քաշաթաղ	անտառներ, թփուտներ
Նոճազգիներ - Cupressaceae				
41	Գիհի սրաթեփուկ <i>Juniperus foetidissima</i> Willd.	Ծմ	Շուշի, Մարտունի,	Ասկերան նոսր անտառներ, չոր, քարքարոտ լանջեր
42	Գիհի կազակական - <i>Juniperus sabina</i> L.	Թմ	Շուշի, Քաշաթաղ,	քարացրոններ
43	Գիհի ցածրած - <i>Juniperus hemisphaerica</i> J.	Թմ	Քաշաթաղ, Մարտակերտ	քարքարոտ լանջեր, ժայռուտներ
44	Գիհի երկարատերև - <i>Juniperus oblonga</i> M. Bieb.	Ծ/թ/մ	Ասկերան, Հաղրուք, Շուշի	նոսրանտառներ, քարքարոտ լանջեր

45	Գիհի բազմապտուղ - <i>Juniperus polycarpus</i> K. Koch	Ծմ	Հաղորդ, Մարտունի	չոր, քարքարոտ վայրեր
Նոնազգիներ - Punicaceae				
46	Նոնենի սովորական - <i>Punica granatum</i> L.	Ծո	բոլոր շրջաններում	անտառեզրեր, լանջեր
Սոսազգիներ - Platanaceae				
47	Սոսի արևելյան - <i>Platanus orientalis</i> L.	Ծո	Մարտակերտ, Մարտունի	գետահովիտներ, կիրճեր
Վարդազգիներ - Rosaceae				
48	Արոսենի, ծոխտանձ - <i>Sorbus torminalis</i> /Z./ Grantz.	Ծո	Շուշի, Հաղորդ, Ասկերան	անտառներ
49	Արոսենի հայկական - <i>Sorbus armeniaca</i> Hedl.	Ծո	Շուշի, Քաշաթաղ	անտառներ
50	Արոսենի ամբողջատերև - <i>Sorbus umbellata</i> /Desf./ Fritsch.	Ծո	Մարտակերտ, Մարտունի	անտառներ
51	Ասպիրակ սրոհունդատերև - <i>Spiraea hypericifolia</i> L.	Թտ	Շուշի, Մարտակերտ	չոր, քարքարոտ լեռնալանջեր
52	Բալենի մանրապտուղ - <i>Cerasus microcarpa</i> Boiss.	Թտ	Շուշի, Մարտունի, Ասկերան	չոր, քարքարոտ լեռնալանջեր
53	Բալենի մահալեբյան - <i>Cerasus mahaleb</i> /L./ Mill.	Թտ	Հաղորդ, Ասկերան	չոր, քարքարոտ լեռնալանջեր
54	Զկեռենի սովորական - <i>Mespilus germanica</i> L.	Ծո	բոլոր շրջաններում	անտառներ, թփուտներ
55	Խնձորենի արևելյան - <i>Malus orientalis</i> Uglitzk.	Ծո	բոլոր շրջաններում	անտառներ
56	Կեռասենի անտառային - <i>Cerasus avium</i> Moench	Ծո	բոլոր շրջաններում	անտառներ
57	Մաւրենի սովորական - <i>Rosa canina</i> L.	Թտ	բոլոր շրջաններում	անտառեզրեր, թփուտներ
58	Մաւրենի վրացական - <i>Rosa iberica</i> Steven ex M. Bieb.	Թտ	Քարվաճառ, Շուշի	քարքարոտ լանջեր
59	Մաւրենի փափուկ - <i>Rosa mollis</i> Smith	Թտ	Հաղորդ, Շուշի, Քաշաթաղ	թփուտներ
60	Մաւրենի առատափուլ - <i>Rosa spinosissima</i> L.	Թտ	բոլոր շրջաններում	լեռնալանջեր, թփուտներ
61	Մաւրենի պրապատ - <i>Rosa pulverulenta</i> M. Bieb.	Թտ	Հաղորդ, Քաշաթաղ	ժայռեր
62	Մ.աղբբեջանական - <i>Rosa azerbaijandensis</i> Novopokr. et Rzazade	Թտ	Շուշի, Քարվաճառ	ժայռեր
63	Մոշենի սովորական - <i>Rubus caesius</i> L.	Կթ	բոլոր շրջաններում	թփուտներ, քարքարոտ վայրեր
64	Մոշենի կովկասյան - <i>Rubus caucasicus</i> /Focke/ Focke ex Haussen.	Կթ	բոլոր շրջաններում	գետափեր, անտառեզրեր, թփուտներ
65	Մոշենի անատոլիական - <i>Rubus anatolicus</i> Focke	Կթ	Քաշաթաղ, Շուշի	անտառեզրեր
66	Մոշենի տարագույն - <i>Rubus discolor</i> Weihe et Nees	Կթ	Հաղորդ, Մարտակերտ	գետափեր, անտառեզրեր, թփուտներ
67	Մոշենի թաղիքավոր - <i>Rubus tomentosus</i> Borkh.	Կթ	Հաղորդ, Ասկերան, Քաշաթաղ	անտառեզրեր, թփուտներ
68	Մոշենի երկարապտուղ - <i>Rubus dolichocarpus</i> Juz.	Կթ	Շուշի, Ասկերան, Հաղորդ	անտառներ, թփուտներ
69	Մոշենի քարային - <i>Rubus saxatilis</i> L.	Կթ	Մարտակերտ, Քարվաճառ	անտառների բացատներ
70	Մոշենի հայկական - <i>Rubus armeniacus</i> Focke	Կթ	բոլոր շրջաններում	անտառեզրեր, թփուտներ
71	Մոշենի եղնուտային - <i>Rubus piceorum</i> Juz.	Կթ	Քաշաթաղ, Շուշի	անտառներ
72	Մոռենի Բուշի (<i>Rubus Buschii</i> /Rozan./ A. Grossh.	Կթ	Ասկերան, Շուշի, Հաղորդ	անտառներ, թփուտներ

73	Չմենի ամբողջաեզր - <i>Cotoneaster integerrimus</i> Medik.	Թտ	Շուշի, Հաղրուք, Ասկերան	չոր, քարքարոտ լեռնայանջրեր
74	Չմենի սևապտուղ - <i>Cotoneaster melanocarpus</i> Fisch. et Blytt	Թտ	Շուշի, Մարտակերտ	անտառեզրեր, չոր թերթաթուփներ
75	Չմենի Մեյերի - <i>Cotoneaster meyeri</i> Pojark.	Թտ	Ասկերան, Շուշի	անտառեզրեր
76	Սալորենի փշոտ, մամխենի - <i>Prunus spinosa</i> L.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	անտառեզրեր
77	Սալորենի սովորական - <i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	Թտ	բոլոր շրջաններում	անտառներ
78	Սգնի կովկասյան - <i>Crataegus caucasica</i> K. Koch	Ծտ	բոլոր շրջաններում	նոսրանտառներ, թփուտներ
79	Սգնի արևելյան - <i>Crataegus orientalis</i> Pall.	Ծտ	Ասկերան, Շուշի, Հաղրուք	թփուտներ
80	Սգնի հայկական - <i>Crataegus armena</i> Pojark.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	նոսրանտառներ, թփուտներ
81	Սգնի Զանգեզուրի - <i>Crataegus zangezura</i> Pojark.	Ծտ	Ասկերան	արհիդային նոսրանտառներ
82	Տանձենի ուռատերև - <i>Pyrus salicifolia</i> Pall.	Ծտ	Ասկերան, Հաղրուք, Մարտունի	արհիդային նոսրանտառներ
83	Տանձենի կովկասյան - <i>Pyrus caucasica</i> Fed.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	անտառներ
Տխազգիներ - Corylaceae				
84	Բոխի արևելյան, ջղանե - <i>Carpinus orientalis</i> Mill.	Ծ/թ/տ	բոլոր շրջաններում	բոխուտներ
85	Բոխի կովկասյան - <i>Carpinus caucasica</i> L.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	կաղնու, հաճախ լեռնային անտառներ
86	Բոխի շուշիի - <i>Carpinus schuschaensis</i> H. Winkl.	Ծտ	Շուշի	անտառներ
87	Տիլենի սովորական - <i>Corylus avellana</i> L.	Թտ	բոլոր շրջաններում	կաղնեթխային ենթանտառ
88	Արջատիլենի - <i>Corylus colurna</i> L.	Ծտ	Հաղրուք	կաղնեթխային անտառներ
Ցախակեռասազգիներ - Caprifoliaceae				
89	Բոնչի սովորական - <i>Viburnum opulus</i> L.	Ծ/թ/տ	Մարտակերտ	Թարթառի /Տրտու/ գետափեր
90	Գերիմաստի - <i>Viburnum lantana</i> L.	Թտ	բոլոր շրջաններում	անտառեզրեր, թփուտներ
91	Կստկենի սև - <i>Sambucus nigra</i> L.	Թտ	բոլոր շրջաններում	անտառներ, խոնավ վայրեր
92	Ցախակեռաս վրացական - <i>Lonicera iberica</i> M. Bieb.	Թտ	Մարտունի, Շուշի, Քարվաճառ	չոր, քարքարոտ թերթաթուփներ
93	Ցախակեռաս կովկասյան - <i>Lonicera caucasica</i> Pall.	Թտ	Ասկերան, Մարտակերտ	թփուտներ, չոր լանջեր
94	Ցախակեռաս այծի - <i>Lonicera caprifolium</i> L.	Թտ	Ասկերան, Շուշի, Հաղրուք	անտառներ, թփուտներ
Ուռազգիներ - Salicaceae				
95	Ուռենի բարձր - <i>Salix excelsa</i> S. G. Gmel.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	գետահովիտներ
96	Ուռենի սպիտակ - <i>Salix alba</i> L.	Ծտ	Քաշաթաղ, Շուշի	գետահովիտներ
97	Ուռենի այծի (այծուռենի) - <i>Salix caprea</i> L.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	գետահովիտներ
Փշատազգիներ - Elaeagnaceae				
98	Չիլիան դժնիկանման - <i>Hippophae rhamnoides</i> L.	Ծ/թ/տ	Մարտակերտ	Թարթառի գետահովիտ
99	Փշատենի նեղատերև - <i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Ծտ	Ասկերան, Շուշի, Քաշաթաղ	գետափեր, խոնավ վայրեր
Փռնազգիներ - Celtidaceae				
100	Փռնի կովկասյան - <i>Celtis caucasica</i> Willd.	Ծտ	բոլոր շրջաններում	անտառեզրեր, չոր, քարքարոտ թերթաթուփներ

Ծանոթություն - Ծ_տ - ծառ տերևաթափ, Ծ_ս - ծառ մշտադալար, Ծ/թ/տ - ծառանման թուփ տերևաթափ, Ծ/թ/ս - ծառանման թուփ մշտադալար, Թ_տ - թուփ տերևաթափ, Թ_ս - թուփ մշտադալար, L_տ - լիան տերևաթափ, L_ս - լիան մշտադալար, Կ_թ - կիսաթուփ:

ԼՂՀ դենդրոֆլորայի հազվագյուտ տեսակներից են՝ արջատիլենին, կենի հատապտղայինը, շագանակենի սովորականը, դրախտածառ սովորականը, չիչխան դժնիկանմանը և բոնչի սովորականը:
Լեռնային Ղարաբաղի դենդրոֆլորայի համար հայտնաբերվել է նոր տեսակ՝ Սզնի Զանգեզուրի:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մնացականյան Բ.Պ., Առաքելյան Յու.Ա. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ու հարակից տարածքների ջրագրությունը և ջրային հաշվեկշիռը, Երևան, 2005:
2. ՀՀ բույսերի Կարմիր գիրք (բարձրակարգ բույսեր և սնկեր), Երևան, 2010:
3. Варданян Ж.А. Деревья и кустарники Армении в природе и культуре. Ереван, 2003.
4. Карягин И.И. Флора Азербайджана, 1-7, Баку, 1950-1957.
5. Тахтаджян А.Л. Флора Армении. 1-7, Ереван, 1954 - 1980.

Ստացվել է 03.08.2011